

BITI PRISELJENEC

Kako svojo integracijo vidijo priseljenci v Mariboru?

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Datum prejema: 31. 8. 2023

Izvleček: Avtorici v članku predstavita, kako priseljenci v Mariboru vidijo svojo selitev in razloge zanjo ter kako ocenjujejo svoje življenje in uresničevanje integracije v Sloveniji. V antropološki analizi zbranega gradiva s pomočjo etnografskih črtic prikazeta njihovo doživetje integracije, pri tem pa analizirata njihovo vključevanje v družbo in usvajanje jezikovnih, sistemskih in kulturnih zmožnosti za samostojno delovanje v novem življenjskem okolju. Opredelita tudi glavne izzive, ki jih priseljenci z različnimi ozadji opisujejo kot skupne: usvajanje jezika, pridobivanje zaposlitve, ustvarjanje socialne mreže, soočanje z diskriminacijo, ohranjanje psihične stabilnosti in dostop do informacij.

Ključne besede: antropologija migracij, priseljenci, integracija, begunci, ekonomski migranti, ljubezenski migranti

Abstract: The article examines how immigrants in Maribor perceive their migration and the reasons for it, and how they evaluate their life in Slovenia and their integration. In the anthropological analysis of the collected material through ethnographic drawings, their perception of integration as an acquisition of linguistic, systemic, and cultural competencies for the possibility of independent, functional survival in a new life environment, and the main challenges that immigrants, regardless of their different backgrounds, describe as common, i.e. language, employment, building a social network, discrimination, psychological stability and access to information, are discussed.

Keywords: anthropology of migration, migrants, integration, refugees, economic migrants, love migrants

Priseljenske skupine in koncept integracije

Migracije sočasni ali stalni prostorski premiki znotraj ene države ali preko njenih meja. Razlikujejo se glede na trajanje, obliko, vzroke in vpliv na kulturo ter družbo sprejema – s priseljevanjem se spreminja socialna, kulturna, ekonomska in demografska struktura v ciljni državi (Castles in Miller 2003; Mlekuž 2011). V zadnjih desetletjih se pretok ljudi, blaga, idej in podob večja (Eriksen 2009: 346) zaradi pogodb med različnimi (nad)nacionalnimi državami ali skupnostmi (npr. prost pretok delavcev v EU), logike delovanja neoliberalnega kapitalizma, razvoja tehnologije, vojn, možnosti potovanja idr.

Delovni migranti so vpeti v globalni kapitalistični sistem in neoliberalne tržne politike, saj so se pripravljene vključiti v mezdno delo zunaj svoje države (Eriksen 2009: 351). Dominantna večina jih pogosto dojema kot »nujno zlo« (opravljajo nujna dela), hkrati pa kot grozeč, tuj element. S humanitarnega stališča je njihov položaj viden kot izkoriščanje: nekateri so premalo plačani (tako za intelektualno kot fizično delo), preveč delajo, nimajo osnovnih pravic. Sami lastni položaj pogosto razumejo kot možnost za boljši zaslužek, s katerim lahko pomagajo izvorni državi (Eriksen 2009: 351–352).

Po drugi strani vedno več ljudi zapušča svoje domove zaradi oboroženih spopadov, vojn, revščine, lakote, družbene neenakosti, pomanjkanja služb, zatiranja, kršenja človekovih pravic, podnebnih sprememb, strahu pred preganjanjem,

političnega prepričanja, pripadnosti določeni veri, etnični ali socialni skupini, narodu (Vrečer 2009: 54). V ciljni državi pridobijo status begunca ali osebe s subsidiarno zaščito.¹

Pogost razlog za migracije so čustvene, ljubezenske in seksualne navezanosti (Mai in King 2009: 295). Profesor konfliktov, miru in varnosti Khalid Koser (2017: 22) ta tip migracij uvršča med socialne migracije. Politologinja Anne-Marie D'Aoust (2013) ugotavlja, da čustva kot načini subjektivizacije in vladajoče prakse povezujejo intimnost z državljanstvom. Raziskave migracijo ljubezenskih

1 Republika Slovenija (RS) je pravno gledano kot država podpisnica Ženevske konvencije iz leta 1951 in članica Evropske unije (EU) dolžna nuditi mednarodno zaščito (azil) tistim posameznikom, ki zaščite niso deležni v državi njihovega državljanstva oz. stalnega prebivališča (izvirne države). Status begunca se prizna osebi, ki utemeljeno in verodostojno izkaže, da je v matični državi ogrožena zaradi pripadnosti določeni rasi ali etnični skupini, veroizpovedi, narodnosti, pripadnosti posebnim družbenim skupini ali političnemu prepričanju. Odločba o priznanju statusa begunca z dnem vročitve velja tudi kot dovoljenje za stalno prebivanje v RS. Subsidiarna zaščita se podeli osebi, ki ne izpolnjuje pogojev za status begunca, a izkaže utemeljene verodostojne razloge, da bi ji bila ob vrnitvi v matično državo povzročena resna škoda (smrtna kazen ali usmrtnitev, mučenje, nehumano ali poniževalno ravnanje), prav tako je priznana zaradi resnih in individualnih groženj zoper življenje ali svobodo prosilca zaradi samovoljnega nasilja v situacijah mednarodnega ali notranjega oboroženega spopada v izvorni državi. Odločba o priznanju subsidiarne zaščite z dnem vročitve velja tudi kot dovoljenje za začasno prebivanje v RS, dokler traja ta zaščita (Republika Slovenija, gov.si 2023).

* Mojca Marič, mag. prof. slovenskega jezika in književnosti ter sociologije, asistentka za področji antropologije in sociologije, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo; mojca.maric1@um.si.

** Vesna Godina V., dr. socioloških ved, izr. prof. za področje antropologije, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo; vesna.godina@um.si.

priseljencev razumejo kot produkt dvostranskih pogajanj med obema partnerjema, ne kot odločitve izoliranega posameznika (Abraham in Nišić 2012; Erlinghagen 2020). Osredotočajo se na dejavnike ekonomske, strukturne neenakosti (višino dohodkov, možnost zaposlitve v ciljni državi), pričakovanja glede spolnih vlog, boljše razmere za odraščanje otrok ter moč med partnerjema (Mai in King 2009; Abraham in Nišić 2012; Pananakhonsab 2019; Erlinghagen 2020).

Stalni dotok priseljencev in beguncev v Evropo in Severno Ameriko ustvarja nove, trajne manjšine na teh območjih (Eriksen 2010: 3). Ob prihodu v ciljno državo so priseljenci soočeni s procesom integracije. Definicije integracije so raznovrstne (prav tako ni enotnega načina merjenja uspešnosti njenega uresničevanja); najpogosteje se jih uporablja v polju kreiranja politik do priseljencev in kot konceptualni okvir v znanosti in stroki (Kwasi Kutor, Arku in Bandaiko 2023). Pogosto so nejasne, zabrisane (Ryttel 2018), subjektivne, raznovrstne in celo sporne (Ager in Strang 2008; Penninx in Garcés Mascareñas 2016). V literaturi se pojavljajo v treh smereh preučevanja: prva se osredotoča na spreminjajoče se vedenje in ideje priseljencev ter reakcije gostiteljskih družb nanje; druga obravnava proces naseljevanja s poudarkom na kulturno-verskih, socioekonomskih, političnih in pravnih vidikih; tretja pa presega posamezne priseljence ter analizo civilne družbe in se ukvarja z institucionalnimi vidiki, kot so vzpostavitve priseljskih organizacij, institucij (Penninx in Garcés Mascareñas 2016; Kwasi Kutor, Arku in Bandaiko 2023). Integracija se praviloma razume kot dvosmerni, večplastni družbeni in kulturni proces vključevanja priseljencev v državo sprejema tako, da ti lahko v javni sferi prakticirajo svojo izvirno kulturo (Eriksen 2009; Vrečer 2009; Koser 2017; Rytzel 2018), gostiteljske države pa priskrbijo potrebno družbeno in institucionalno podporo (Klarenbeek 2021; Kwasi Kutor, Arku in Bandaiko 2023). Integracijo opredeljujejo multidimenzionalni procesi, ki vsebujejo družbene, politične, ekonomske, kulturne in identifikacijske aspekte, ter nastanek mirnih, skupnih socialnih odnosov, vrednot in praks, kjer se spoštujeta in prilagajata – vsaj teoretično – obe strani (Ager in Strang 2008; Koser, 2017; Wessendorf in Phillimore 2018; Kwasi Kutor, Arku in Bandaiko 2023). Priseljenci in država sprejema imajo drug do drugega pravice in obveznosti (Vrečer 2009; Koser 2017; Cukut Krilić in Bofulin 2019). Antropolog Mikkel Rytzel (2018: 680) opozarja, da je sam pojem integracije vedno vpet v specifične nacionalne socialne imaginarije in bi ga morali kot takšnega tudi raziskovati.

Ključni dejavniki, ki vplivajo na proces integracije, so: usvajanje jezika, poznavanje zdravstvenega in izobraževalnega sistema, možnost pridobitve nastanitve, zaposlitve in informacij, ohranjanje in ustvarjanje socialnih mrež ter socialnega kapitala, duševno zdravje in diskriminacija (Vermeulen in Penninx 2000; Komac, Medvešek in Ro-

ter 2007; Ager in Strang 2008; Jazbinšek in Palaić 2009; Vrečer 2009; Penninx in Garcés Mascareñas 2016; Wessendorf in Phillimore 2018; Cukut Krilić in Bofulin 2019; Lipovec Čebon 2020, 2021; Spencer in Charsley 2021; Bezec in Gombač 2023; Kwasi Kutor, Arku in Bandaiko 2023; Lipovec Čebon in Zorn 2023); dejavniki so med seboj kompleksno prepleteni. V analizi moramo upoštevati različne faze integracijskega procesa (prihod, nastanitev, stalno bivanje, državljanstvo) (Vrečer 2009). Kulturna antropologinja Caroline Brettell (2009: 657) opozarja, da se teorija v raziskavah migracij pogosto gradi na partikularnostih enega primera, ključno pa je razumeti vzorce vzrokov, posledic migracij in strukture procesov. Najbolj preučevani dimenziji socialne integracije sta zaposlitev in oblikovanje socialnih mrež (z izvirno skupino, drugimi priseljenci in gostiteljsko skupnostjo), ki predvidevata aktivno sodelovanje v družbi. Sporno je, če določene integracijske politike vsebujejo samo en aspekt integracije, npr. ekonomsko integracijo, in ne tudi vseh preostalih (Wessendorf in Phillimore 2018).

Nasproten procesu integracije je proces asimilacije (Vrečer 2009; Eriksen 2009), ki vodi, če poteka v velikem obsegu in/ali je dolgotrajen, v stopitev manjšine z večino in v izginotje kulturnih posebnosti manjšine (Eriksen 2009: 332). Vrečer (2009: 55) opozarja, da so integracijske prakse še danes pogosto asimilacijske, kar velja za EU in tradicionalne imigrantske države, kot so Kanada, Avstralija in ZDA – te v znanstveni literaturi še vedno uporabljajo termin asimilacija (Kwasi Kutor, Arku in Bandaiko 2023). Tretje možno razmerje med večinskim in manjšim prebivalstvom je segregacija. Manjšino se – običajno na podlagi prepričanja o manjvrednosti njenih pripadnikov – fizično loči od večine (Eriksen 2009: 332–333).

V praksi prihaja do kombinacij omenjenih procesov, kar je povezano z vprašanjem moči. Večina ima v rokah politično moč, nadzoruje pomembne segmente gospodarstva, narekuje pogoje družbenega diskurza (Eriksen 2009: 333). Nekateri avtorji (npr. Rytzel 2018; Schinkel 2018) nasprotujejo konceptu integracije, razumejo ga kot del težave, ne rešitve. Integracija je zanje normativni koncept, ki ne odraža realnosti in v določenih družbenih kontekstih utrjuje asimetrična razmerja moči med večino in manjšino. To privede do objektivizacije, stigmatizacije in izključevanja manjšin, ki so postavljene v inferiorne položaje in obravnavane kot radikalni »Drugi«. Nenehno vladno kategoriziranje med domačinom in tujcem, večino in manjšino ipd. je dojeto kot ključna značilnost »neoliberalnega rasnega kapitalizma« (Favell 2022). Obenem koncept integracije temelji na zastarelem dojemanju družbe kot statične, homogene entitete, ki to ni: je fluidna, raznolika, s heterogenimi mejami (Schinkel 2018). Sociologinja Sarah Spencer in Katharine Charlsley (2021: 6) menita, da integracija priseljencev sega preko države, preko gostiteljske skupnosti kot take; v globalnost in transnacionalnost so vpeti

priseljenci in drugi prebivalci. Posamezniki lahko občutijo pripadnost več krajem znotraj in zunaj mednarodnih meja. Slovenski avtorji, ki raziskujejo integracijo priseljencev, ugotavljajo, da so protipriseljenški diskurz, (kulturni) razizem in diskriminacija del nove normalnosti v politiki, množičnih medijih in med prebivalstvom (Lipovec Čebtron 2020; Lipovec Čebtron in Zorn 2023). V Sloveniji je od jeseni 2015 politika do beguncev temeljila na razlikovanju med migranti in begunci. Pri oblikovanju podob migrantov in beguncev sta imela ključno vlogo politični in medijski diskurz (Vezovnik 2018). Raziskave kažejo na povezanost predstavljanja beguncev, proslincev za azil in priseljencev z negativnimi predsodki; z grožnjo in varnostnim tveganjem (Ibrahim 2005); z retoriko kriminalizacije, drugosti, varnosti in militarizacije (Vezovnik 2018); z metaforami vojne in vode; nanje se gleda kot na »teroriste«, »islamske ekstremiste«, »otomanske zavojevalce«, »gamad, ki jo je treba zapliniti« (Stolcke 1999; Hart 2010; Vezovnik 2018).

Avtorji ugotavljajo podobnost diskurza o današnjih beguncih z diskurzom o beguncih iz nekdanjih jugoslovanskih republik v devetdesetih letih 20. stoletja: oboji so videni kot »problem« (v številčnem smislu, kot grožnja javnemu redu, zdravju, okolju, varnosti, suverenosti države), kot »drugačni« (v smislu »drugačne civilizacijske, kulturne ravni in vedenjskih vzorcev«), kot »začasni«, kot »potencialni storilci kaznivih dejanj«, predstavljeni so z numeričnimi metaforami, metaforami nezaželenih, nevarnih, neobvladljivih naravnih katastrof, npr. »množica/val beguncev« (Doupona Horvat, Verschueren in Žagar 1998; Troha 2016; Baskar 2022). V medijskem in političnem diskurzu se ločuje dve navidezno nasprotni figuri, ki sta tako tudi vrednoteni: politični begunec in ekonomski migrant, čeprav v praksi ta ločitev ni vedno možna (Vogrinc 2015; Troha 2016; Crawley in Skleparis 2018). Antropologinja Natalija Vrečer (2009: 54) predlaga zamenjavo poimenovanja begunec s poimenovanjem prisilni priseljenec (širši koncept, ki ob beguncih vključuje prisilno razseljene osebe, ki so ostale v svoji državi); koncepta begunec se drži konotacija »pasivne žrtve« (begunci iz njene raziskave niso želeli biti tako poimenovani, razen ko so se sklicevali na pravice, ki jim pripadajo). Podobno ugotavlja sami: sogovornici se poimenovanju begunec izogibajo zaradi negativnih izkušenj in osamitve (za več glej Etnografsko črtico 1).²

Raziskave ugotavljajo, da v zdravstvu, šolstvu, socialni, zaposlovanju, birokratskih postopkih, stanovanjski dostopnosti prihaja do jezikovnih in kulturnih ovir, ki priseljenecem preprečujejo dejanski dostop ali kvalitetno izvedbo/oskrbo na teh področjih (Jazbinšek in Palaić 2009; Lipovec Čebtron 2020, 2021; Beznec in Gombač 2023).

Za to se krivi priseljence, ki se jih homogenizira, predstavlja kot odgovorne in neuke (neznanje jezika se uporablja kot opravičilo za take argumente); umanjajo pa sistemske, institucionalne, strateške, državne rešitve, med njimi profesionalna medkulturna mediacija (Jazbinšek in Palaić 2009; Lipovec Čebtron 2020, 2021). Šibke so rešitve za integracijo na lokalni ravni, kjer sicer obstaja močan civilni sektor, obenem pa odsotnost institucionaliziranih integracijskih strategij in omejene možnosti ukrepanja lokalnih delavcev, ki jim ni dovoljeno ravnati v nasprotju z nacionalnimi zastavitvami (Beznec in Gombač 2023). Kot težava se poudarja neenakost statusov različnih priseljencev, ki lahko vodi do socialnega, ekonomskega, kulturnega izključevanja na podlagi kulture in porekla (Repčič 2008) ali do neustreznih zakonskih ureditev in klasifikacij (Jazbinšek in Palaić 2009; Cukut Krilić in Bofulin 2019; Lipovec Čebtron 2021).

Avtorici se strinjata z opredelitvijo integracije kot dvostranskega multidimenzionalnega procesa, ki ima za cilj čim bolj spoštuječo, vključujočo družbo različnih enakovrednih (trans)identitet, ki se med seboj bogatijo, ter dostojnih življenjskih možnosti. Iz praktičnih izkušenj dela ene izmed obeh avtoric s priseljenci³ opazuje številne težave, o katerih poročajo zgoraj navedeni avtorji. Zato je osrednji cilj pričujočega članka prikazati, kako priseljenci različnih socialno-kulturnih ozadij in različnih kategorij v Mariboru dojemajo lastno integracijo, in v ospredje postaviti glavne izzive, s katerimi se v tem procesu soočajo (emski zorni kot).

Metodologija raziskave

Terensko delo, vpeto v prostovoljstvo, za katerega so eno od avtoric članka, Mojca Marič, motivirali antropološki študij, želja po pomoči sočloveku in dejanske praktične izkušnje na terenu, je bilo od leta 2015 do danes opravljeno v okviru različnih dejavnosti. V Slovenski filantropiji (Slovenska filantropija b. n. l.) je potekalo kot prostovoljska pomoč razdeljevanja oblačil in hrane na mejnem prehodu Šentilj jeseni 2015, v Društvu Odnos kot učna pomoč otrokom beguncem (2016–2017), v Mladinskem kulturnem centru Maribor (MKC) kot pomoč pri izpopolnjevanju znanja slovenskega jezika, vključevanju v zaposlitveno in lokalno okolje, urejanju življenjskih situacij v projektu Usposabljanje za večanje kompetenc sporazumevanja v slovenskem jeziku v evropskem projektu Delat grem! od 1. 7. 2016 do 15. 9. 2018 (Mladinski kulturni center Maribor 2016). V okviru projekta je izšel strokovni priročnik *Vključevanje oseb z begunsko izkušnjo v mladinsko delo*

2 V članku sva se za splošno poimenovanje odločili za termin priseljenci namesto migranti prav zaradi večje nevtralnosti in v izogib negativnim konotacijam besede migrant.

3 Mojca Marič pri nastajanju svoje doktorske disertacije pod mentorstvom izr. prof. dr. Vesne V. Godina na terenu preučuje integracije priseljencev v Mariboru; članek je plod raziskovanja omenjene tematike. Vesna V. Godina pa že sedmo leto deli dom s šestčlansko družino iz Sirije.

(2018), v katerem je Mojca Marič soavtorica poglavja o integraciji in avtorica poglavja o smernicah pri poučevanju slovenskega jezika. Terensko delo je vključevalo jezikovne tečaje v Središču medkulturnega dialoga (Mladinski kulturni center Maribor 2018) od septembra 2018 do junija 2020: neformalni jezikovni tečaji so bili diferencirani glede na potrebe različnih skupin govorcev, povezani z dejanskimi življenjskimi situacijami in so skušali priseljence opolnomočiti za aktivno jezikovno in siceršnje delovanje v novem okolju – projekt si je z medkulturnimi delavnicami, organizacijo individualnih svetovanj in metodo žive knjižnice prizadeval priseljence povezati z lokalnim prebivalstvom. Jezikovni tečaji v MKC se zaradi zanimanja vse do danes izvajajo tudi po koncu projekta leta 2020. Del terenskega dela je potekal v evropskem projektu Port of Dreamers (Pristanišče sanjačev); tu je Mojca Marič vodila delavnice s priselenci v Mariboru (od 21. februarja do 15. marca 2019 v SNG Maribor). Na podlagi polstrukturiranega intervjuja enega od udeležencev je nastal drugi del uprizoritve *Proslava* (premiera: 1. 10. 2020); v okviru projekta je izšla tudi strokovna monografija *Port of Dreamers* (glej Marič 2021), v katerem je Mojca Marič avtorica strokovnega članka o integraciji, priseljenih v Mariboru, poteku, izvedbi delavnic, glavnih ugotovitvah in nastajanju dokumentarnega gradiva za uprizoritev.

Z udeleženci, ki jih Mojca Marič spremlja več let in jih je osebno spoznala ob zgoraj navedenih aktivnostih, je izvedla šest poglobljenih polstrukturiranih intervjujev.⁴ Zaradi prostorske omejenosti so v članku trije intervjuji podrobneje predstavljeni v treh etnografskih črticah priseljencev z različnim socialno-kulturnim ozadjem in različnimi vzroki za prihod v Slovenijo: begunstvo, ljubezenska migracija, socialno-ekonomska migracija. Črtice osvetljujejo različne izzive integracije.⁵ S pomočjo polstrukturiranih intervjujev so bile pridobljene številne informacije o osebnih zgodbah, izkušnjah, znanju, mnenjih, perspektivah in analizi situacije z emskega zornega kota priseljencev. Hkrati ta metoda nudi dovolj zaupno in varno okolje, da se sogovorniki niso počutili izpostavljeni, in dopušča odprtost diskusije ter prostor za tematike, ki so jih odpirali sami (Fedyuk in Zentai 2018: 171–172, 174–175). Intervju

socialna antropologinja in sociologinja Olena Fedyuk ter kulturna antropologinja Violetta Zentai (2018: 171–172) opredelujeta kot nujno metodo pri migracijskih študijah, saj z njo pridobimo podatke, ki bi se nam z drugimi, bolj strukturiranimi oblikami zbiranja podatkov izmuznili. V intervjujih so zajete naslednje teme: vzroki za prihod v Slovenijo/Maribor, potek selitve, izkušnje z bivanjem v Mariboru (glavne značilnosti, izzivi), medkulturne razlike, integracija, sprejemanje okolice, identiteta, zamišljanje svoje prihodnosti.

Terenska lokacija raziskave, Maribor, je že od nekdaj območje migracij; v 19. in začetku 20. stoletja so se tja priseljevali Nemci (Godina Golija 2016), v letih 1918–1941 slovenski Primorci iz Trsta (Potočnik 2011), po drugi svetovni vojni pa kot delovna sila slovenski prebivalci z ruralnih območij in državljani iz drugih jugoslovanskih republik (Horvat 2006: 42). Po razpadu Jugoslavije je bil zaznan velik pritok beguncev in priseljencev iz nekdanjih jugoslovanskih republik, predvsem Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Severne Makedonije in s Kosova, trend se ohranja tudi danes (Komač 2007). Na slovenski ravni je zaznan dvig števila prosilcev za azil v letih 2015–2016, a še zmeraj na najnižji ravni v EU (Beznec in Gombač 2023: 255).

Integracija priseljencev v Mariboru predstavlja lokalno raven integracijskega procesa. Lokalna raven integracije priseljencev je sicer vedno implementacija nacionalnih politik, ki so tudi v slovenskih političnih in pravnih sistemih integracije kombinacija zakonov in ukrepov na nacionalni ter evropski ravni (Beznec in Gombač 2023). Nima sicer formalne moči za izvajanje azilnih, migracijskih ukrepov, a je hkrati ključna za integracijo priseljencev, saj se integracija dejansko izvaja na ravni lokalne skupnosti in vzdržuje z različnimi programi nevladnega sektorja, lokalnih javnih institucij ali kratkoročnih projektov, financiranih nacionalno ali s strani EU (Ladić, Bajt in Jalušič 2020: 6). Avtorici nevladne organizacije (NVO) dojemava kot ključne pri pomoči priselencem za njihovo integracijo v lokalno okolje, saj so s svojo prostovoljsko mrežo (velikokrat edina) opora v njihovi začetni integraciji in življenju. Meniva, da bi potrebovali učinkovitejše dolgoročne sistemske integracijske politike, sploh ker imajo dejansko pomoč pri Uradu vlade za oskrbo in integracijo migrantov zagotovljeno le osebe z mednarodno zaščito in ne vsi priselenci (Ladić, Bajt in Jalušič 2020).

Velik izziv je posploševanje iz proučevanja konkretnih priseljencev v Mariboru na splošno slovensko stanje: po eni strani so pravni, politični, administrativni okviri za integracijo isti v celotni Sloveniji, po drugi strani pa sami priselenci z izkušnjami iz različnih slovenskih okolij poudarjajo razliko med npr. Ljubljano, Postojno in Mariborom. Zato v besedilu govoriva o položaju priseljencev v Mariboru, ne pa v celotni Sloveniji, in o težavah, ki jih imajo z integracijo priselenci v Mariboru, ne pa na splošno v Sloveniji, čeprav številne težave in dileme priselenci

4 Pri sogovorki, ki že tekoče govori slovensko, je intervju potekal v slovenščini, s tistimi, katerih materni jezik obvlada Mojca Marič, v njihovem jeziku (v španščini in makedonščini), pri preostalih v angleščini. Kjer je intervju potekal v tujem jeziku, so v članku navedeni prevodi v slovenščino.

5 V članku so podatkom iz treh intervjujev dodani tudi pomembni izseki iz drugih intervjujev. Imena sogovorcev so izbrisana zaradi ohranjanja anonimnosti kot principa zagotavljanja dobrobiti opazovancev tako pri izvedbi antropološkega terenskega dela (prim. American Anthropological Association 2009; Association of Social Anthropologists 2020; Australian Anthropological Society 2012; Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies 2020) kot tudi pri izvedbi polstrukturiranih intervjujev (Fedyuk in Zentai 2018). Deli intervjujev so v besedilu navedeni kot citati.

v Mariboru lahko delijo s priseljenci v drugih delih Slovenije. Tovrstne primerjave in posplošitve bodo predmet drugih besedil.

Izzivi integracije v mariborskem okolju

Večina sogovorcev opisuje Slovenijo kot neznano državo, zato niso imeli realnih predstav in pričakovanj glede svojega življenja v njej; to jih je v številnih pogledih razočaralo. Ne glede na osebne razlike (socialno-kulturne, starostne, spolne, vzroka prihoda v Slovenijo) poudarjajo podobne medsebojno povezane potrebe in izzive pri integraciji.

Etnografska črtica št. 1: Grajanje socialne mreže in duševno zdravje

Socialna integracija je instrumentalni dejavnik do bolj strukturnih vidikov integracije – do informacij o službah, stanovanjih, šolah se pride s pomočjo socialnih mrež in odnosov (Vermeulen in Penninx 2000), obratno pa zaposlitev vodi do ustvarjanja socialne mreže in socialnega kapitala, ključnih za vsa področja integracije (Komac, Medvešek in Roter 2007: 184; Bankston 2014: 26). Družbeni odnosi oz. družbene vezi prinašajo občutek povezanosti, pripadnosti. Za priseljence je pomembno ohranjanje vezi z družino in/ali drugimi ljudmi, ki delijo podobne kulturne vrednote, kar je temeljna baza in temelj duševnega zdravja. Po drugi strani je temeljnega pomena ustvarjati vezi z lokalnim prebivalstvom (Ager in Strang 2008; Cheung in Phillimore 2013).

V raziskavi doktorskega študenta socialnega dela Mostafe Hosseinija in klinične psihologinje Elisabeth Punzi (2021) afganistanski mladi begunci na Švedskem prepoznajo izreden pomen NVO, ki spodbujajo stike z lokalnim prebivalstvom – koristno je predvsem vzpostavljanje skupnih aktivnosti med priseljenci in lokalnim prebivalstvom, kot so npr. učenje, šport, prostovoljstvo, pomoč in druženje s starostniki. Pri tem priseljenci usvajajo jezik in hkrati spoznavajo delovanje, vrednote, norme švedske družbe (Ager in Strang 2008; Hosseini in Punzi 2021). Podobno v slovenskem kontekstu počnejo NVO s pomočjo socialnih inovativnih praks (Ladić, Bajt in Jalušič 2020; Bezec in Gombač 2023). Socialna antropologinja Octavia Sibanda (2017) za priseljence iz Zimbabveja v Južno Afriko ugotavlja, da pri neuspešni integraciji umanjajo prav družbene vezi s prebivalstvom družbe sprejema, zato priseljenci izoblikujejo svoje, drugačne načine preživetja. Socialni antropolog Thomas H. Eriksen (2007: 1067–1068) v svoji analizi kompleksnosti integracije zapiše, da je antropološko gledano lahko za določeno skupino priseljencev dovolj, da je družbeno vključena v ‚skupnost‘ (v t. i. *Gemeinschaft*), ne pa tudi integrirana v ‚družbo‘ (t. i. *Gesellschaft*), ter da nekatere skupine priseljencev čutijo grozo pred kulturno asimilacijo ali družbeno segregacijo.

Sogovorec, begunec, je Iran jeseni 2015 zapustil po letih policijskega nadzora, izgube pravic (do dela, končanja

študija, zdravstvenega zavarovanja ipd.), mučenja s strani režima (ugrabili so ga in mučili z električnimi kablji). Odpravil se je na begunsko pešpot preko Turčije, Sredozemskega morja do Grčije v Evropo⁶ in se odločil za Slovenijo. Zaradi Jugoslavije jo je poznal že oče, hkrati pa gre po njegovem za »majhno, mirno in varno deželo«, kjer lahko ostane neznan in se oddalji od političnega aktivizma (v državah, kot je Francija, ima prijatelje, ki so v azilu še vedno politično aktivni).

V Sloveniji je bil sprva v Centru za tujce v Postojni, ki ga opisuje kot »zapor«. Po potrditvi upravičenosti razlogov za mednarodno zaščito je naslednjih devet mesecev preživel v Ljubljani (dva meseca v azilnem domu na Viču, sedem mesecev v azilnem domu na Kotnikovi). Po devetih mesecih so mu odobrili formalnopravni status begunca. Premestili so ga v Maribor, kjer živi še danes.

Kot največje izzive preselitve opisuje položaj prisilnega begunca, ustvarjanje socialne mreže in ohranjanje psihične stabilnosti. V Iranu je zapustil družino, ki mu veliko pomeni (z mamo se po videoklicu sliši do osemkrat na dan; družino mu je v teh osmih letih uspelo srečati dvakrat: zaradi zakonodaje in možnosti prehajanja meja so se enkrat srečali v Gruziji, drugič v Turčiji, kar mu zmeraj da dodatnih moči):

Zadnja tri leta lahko občutim to – res sem šibek. Ker je nekaj ločeno od mene. To je moja družina. To je moja duša. Moja država. [...] Nekajkrat sem želel storiti samomor; a je zazvonil telefon, klicala je moja mama. In res je bil zame izziv nadaljevati ali pustiti vse. Res je bilo prvo leto življenja v Mariboru tako zame. Vse je bilo pretvarjanje, da sem v redu, da imam dobre trenutke ... A zdaj, ko se smejim kot danes, se res smejim. Zdaj sem res bolje in sem pozitivno depresiven.

K manjšemu občutku osamljenosti in izoliranosti je pripomogla razširitev socialne mreže. V raznovrstnih lokalnih integracijskih projektih je spoznal različne ljudi, v Mariboru je spoznal partnerico, s katero sta skupaj že dve leti, leto dni skupaj živita. S pomočjo enega od projektov je zaradi vzpostavljene socialne mreže jeseni 2023 dobil tudi možnost redne zaposlitve; pred tem je tudi razne prekarne zaposlitve – fizična in intelektualna dela – dobival ob pomoči neformalnih poznanstev.

V Mariboru se je najprej vpisal na študij s področja humanistike (v Iranu je doštudiral, a mu diplome zaradi sodelovanja na protestih niso izdali), nato tehnike, oboje je opustil. Razlog so bile težave z jezikom in nesprejetost s strani preostalih študentov (po prepisu na drugi študij je zamolčal, da je begunec, rekel je, da je tuji študent in se s tem izognil predsodkom, a tudi za ta študij pove, da so se med seboj družili in si pomagali le tuji študenti), kar spet

⁶ Za takšno pot potrebuješ finančno zaledje, kar pove, kateri sloj prebivalstva si sploh lahko privošči odhod iz držav, v katerih so ogroženi varnost, pravice ali preživetje posameznikov.

izkazuje pomembnost sprejetja v socialno mrežo. Sicer pa tak odnos Slovencev opisuje kot splošno izkušnjo:

Npr. lansko leto na univerzi. Vse je bilo prazno okoli mene na fakulteti. Nihče se ni usedel k meni. Nihče me ni želel sprejeti v skupinsko delo pri seminarju ali predstavitvah. Motilo me je ... Videl sem, kako razmišljajo o meni. To ne pomeni, da so slabi ljudje, večinoma so bila dekleta, da so slaba dekleta. Ne, ne. [...] Razen tega, kar sem ti povedal, je vse dobro. Najbolj pomembno je, da so ljudje prijazni. In večinoma so. To je pomembno. Četudi imajo v mislih kaj proti beguncem, so vseeno vljudni, čeprav oddaljeni.

Večina v raziskavo vključenih sogovorcev v svoji socialni mreži nima Slovencev. Poročajo, da je socialno mrežo s Slovenci težko ustvariti zaradi distance Slovencev, ki so »hladni«, »sramežljivi«. Poudarjajo, da je »spoznati nove ... še nepoznane lokalne ljudi fundamentalno«. Poročajo, da se v primeru, ko jih pri urejanju birokracije spremlja Slovenec, odnos do njih spremeni (izkušnje ljubezenskih priseljencev, ki jim pomagajo partnerji).⁷

Odsotnost socialnih odnosov s Slovenci resno ovira potek uspešne integracije zaradi dvojega: družbene vezi so tiste, ki omogočijo priselencem vključitev v življenje v državi sprejema (Bankston 2014: 26); količina kulturnega in socialnega kapitala ciljne države je ključna za uspeh na trgu dela (Korošec 2008). Družbene vezi v postsocialističnih državah in še zlasti v slovenskem okolju lahko delujejo po logiki družbenega partikularizma (Lampland 2007; Godina 2014), saj gre za »oblikovanje majhnih, pregledno organiziranih družbenih skupin, ki imajo visoko stopnjo avtonomije [...], med katerimi vladajo neformalni odnosi in sodelovanje članov skupine, ki je običajno ekonomsko utemeljeno (skupno delo, skupne dejavnosti, skupni interesi)« (Godina 2014: 235), do česar imajo priseljenci zaradi zaprtosti teh skupin slabši dostop.

Sogovorniki se bolj kot s Slovenci družijo med sabo, ne glede na etničnost, predvsem ker po njihovem mnenju »delijo podobno situacijo«, kar potrjuje tezo antropologa Stevena Vertovca (2007: 1024), da se etničnost v sodobnem svetu ne kaže več kot pglavitni princip oblikovanja skupin, ampak pripadnost ustvarja deljenje skupne izkušnje – izoblikuje se priseljska identiteta, ki povezuje posameznike s podobnimi izkušnjami (Brettell in Sargent 2006: 3).

Hkrati tudi ni dogodkov, ki bi združevali Slovence s priseljenci (kot izmenjave uslug, možnosti za delo, istih prostora časnih dejavnosti, druženja), ali pa so redki, omejeni na posebne projekte večinoma NVO, namenjene prav beguncem.

⁷ To dejstvo je vključeno v programe NVO, ko prostovoljci nudijo pomoč pri urejanju življenjskih situacij. Te pomoči pogosto niso delovni priseljenci, ki so zato v primerjavi z begunci in ljubezenskimi priseljenci, ki imajo vsak svojo individualno mrežo pomoči, v težjem položaju.

Etnografska črtica št. 2: Usvajanje jezika in dostop do informacij

Jezikovna integracija je asimetričen proces, ki zajema dve strani: native govorce jezika in priseljence, ki se jezika učijo kot drugega ali tujega. Večinska družba je praviloma tista, ki narekuje uporabo jezika, pravila vedenja in znanja, ki ustrezajo njej sami, obenem jih tudi sama obvlada (Eriksen 2009: 333). Pripadniki družbe sprejema lahko priseljence zavračajo iz strahu pred obstojem novih jezikov,⁸ nekateri od priseljencev zahtevajo visoko raven jezikovne integracije, kar je povezano z željo po enotnosti, standardizaciji jezika, ki se dojemata kot dokaz zvestobe državi (Council of Europe b. n. l.). V slovenskem kontekstu ima slovenski jezik ključni pomen kot presežek simbolnega kapitala; raziskave jezik kot oviro pri doseganju rezultatov na več ravneh vidijo kot glavno orodje rasizma (Lipovec Čebren 2021) in obliko jezikovnega nacionalizma (Bajt in Frelih 2022).

Takšne asimilacijske perspektive niso ustrezne: integracije ne bi smeli definirati le kot usvajanje večinskega jezika, temveč upoštevati jezikovni repertoar priseljencev (Council of Europe b. n. l.).

S stališča priseljencev je usvajanje jezika prilagajanje novemu sporazumevalnemu okolju, kjer dosežejo nižjo, funkcionalno ali višjo raven jezikovne integracije (Council of Europe b. n. l.). Usvajanje novega jezika lahko pri njih povzroči ranljivost, frustracije, skrb, da bo novi jezik izpodrinil prejšnje (Council of Europe b. n. l.).

Ključnost jezikovne integracije v ospredje postavlja slovenska zakonodaja, ki je bila jeseni 2023 novelirana na določbo, da morajo tujci, prijavljeni v evidenci brezposelnih pri Zavodu za zaposlovanje, leto dni po prijavi obvezno opraviti izpit iz slovenščine na preživitveni ravni (prej ravni A1), sicer niso upravičeni do prejema denarnega nadomestila in so izključeni iz evidence brezposelnih oseb

⁸ To je bilo vidno pri sprejemanju predloga Zakona o uresničevanju kulturnih pravic pripadnikov narodnih skupnosti nekdanje SFRJ marca 2024, kjer je v 5.a členu dana možnost poučevanja maternih jezikov otrok priseljencev. Na to se je kritično odzvala Komisija za slovenski jezik v javnosti pri SAZU, ki trdi, da to ne deluje v korist slovenske države in njenih prebivalcev, zato je koalicija predlagala umik člena kljub dejstvu, kot zapišejo v javnem pismu drugi znanstveniki (Mladina 2024), da »razvijanje jezikovnih kompetenc v maternem jeziku olajšuje učenje slovenščine za novopriseljene učence, prispeva k njihovem občutku sprejetosti in tako pozitivno vpliva na motivacijo za učenje jezika okolja in sodelovanje pri šolskem delu. Pri tem učiteljice in učitelji pouka maternega jezika in kulture lahko pomembno prispevajo kot vezni člen med učenici, starši in šolo: lahko pomagajo pri reševanju težav, povezanih z vključevanjem v slovenski administrativni sistem, oz. delajo na premagovanju predsodkov in stereotipov. Pri otrocih, ki v Sloveniji že odrasčajo kot dvojezični, pa spodbujanje strukturiranega učenja enega izmed njihovih primarnih jezikov ne more ogroziti usvajanja učne snovi, ki poteka v slovenščini, tako kot ga ne ogroža učenje angleščine, nemščine in drugih jezikov«.

(glej Zavod za zaposlovanje b. n. l.). Preživitvena raven omogoča temeljno sporazumevanje v slovenskem jeziku, omejeno na preproste, predvidljive, vsakodnevne situacije, v katerih je izražanje rutinsko in se ponavlja. Vsak priseljenec je upravičen do enega brezplačnega preizkusa znanja. Za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje ostaja pogoj opravljen izpit na ravni A2, kot je bilo določeno s prejšnjo novelo Zakona o tujcih aprila 2023 (Ministrstvo za notranje zadeve 2023).

Izkušnje jezikovne integracije lepo osvetli primer ljubezenske priseljenke s Filipinov, ki je v Mariboru od leta 2017. Za prihod v Slovenijo se je odločila po enoletni zakonski zvezi na daljavo. Pred prihodom je izbrskala informacije, da gre za »gorato-hribovito deželo«, katere jezik je zelo težek, mož jo je opozoril, da je težko dobiti službo. Odločila se je »prepustiti toku in poskusiti«, pripravljena sprejeti »kakršnokoli službo«. Meni, da »je povsem drugače brati informacije o Sloveniji kot živeti tukaj«. Pravi, da imajo Filipinci o evropskih državah pričakovanja kot o »dobrih, razvitih«, kjer je »vse kul, vse lahko«, a da realnost ni taka. Najtežji del integracije se ji zdi:

Jezik, nič drugega. Ker hrana, karkoli drugega, kultura, tukaj sem prilagodljiva, upam, da bom kdaj tako fleksibilna tudi v jeziku, da bom rekla, govorim jezik. Torej je res jezik tisti. [...] Jezik je ... zelo pomemben, ker tako lahko komuniciraš z lokalci. Z vsemi.

Tudi drugi sogovorniki kot ključno težavo pri integraciji poudarjajo jezik, zavedajo se njegove pragmatične nujnosti. Znanje samega jezika povezujejo s sprejetostjo; sogovornica pove:

[...] to govorim na podlagi svojih izkušenj. Če govoriš slovensko oz. če ne govoriš slovensko, se do tebe obnašajo drugače [...] Reciva npr., da grem v bolnico. [...] Če rečem, da ne govorim slovensko, le angleško, res vidiš spremembo na obrazu, ko govorijo s teboj. A če poskusiš govoriti z njimi vsaj malo slovensko, so res veseli [...] in ti pomagajo, te drugače sprejmejo, te vodijo. To sem videla tudi na občini.

Znanje jezika je po mnenju sogovorcev pomembno za zaposlitev, ki je večina nima. Jezik in zaposlitev povezujejo: po eni strani zaposlitve ne dobijo, ker ne znajo jezika; po drugi pa bi zaposlitev bistveno prispevala k doseganju njihove funkcionalne jezikovne integracije in jim omogočila uspešno obvladovanje večine družbenih, poklicnih in zasebnih sporazumevalnih situacij, ko je učinkovitost v jeziku, komunikaciji in delovanju dosežena kljub morebitnim jezikovnim napakam (glej Council of Europe b. n. l.). Sogovornica pove:

Veš, prijavila sem se na tako veliko razpisov. Poslala sem jim maile, a nikoli nisem dobila priložnosti razgovora, vsi odgovori so, da ne morem, ker ne govorim slovensko. In potem sem dobila to službo preko prijateljice, filipinske prijateljice. Njen mož ima restavracijo in potrebovali

so nekoga, ki bi čistil, in tako sem dobila službo. Razen tega nisem dobila nobene.⁹

Kot težavo omenja slabo organiziran in prekratek tečaj slovenščine (obiskovala je 180-urni tečaj na Andragoškem zavodu, pozneje je hodila k uram dopolnilne slovenščine na MKC-ju v izvedbi Mojce Marič). Tudi drugi sogovorniki kot težavo navajajo prekratke tečaje, pogosto nanje čakajo leto ali več (predvsem priseljenci brez statusa begunca niso vključeni v programe začetne integracije, zato se integracija zanje ne začne takoj po priselitvi), prav tako za vse tečaje niso brezplačni. Zavedajo se pomena znanja jezika v vsakodnevnih situacijah in stikih s Slovenci (Pirih Svetina 2005: 8). Težave so še centralizacija in rigidnost urnikov,¹⁰ vsebinska organizacija tečajev (v skupini so pogosto slovansko in neslovansko govoreči udeleženci), narečna razcepljenost Slovenije (ta pomeni učenje skoraj dveh jezikov – knjižne slovenščine, nujne za opravljanje izpita, in narečja, ki je jezik okolja). Priseljenec iz Paragvaja pravi: »Za vas je narečje, zame je nov jezik.« Neznanje jezika kot preživitvenega orodja sogovornica povezuje tudi z duševnim stanjem:

... tolikokrat sem bila tako zelo razočarana zaradi jezika. Bilo je tudi že obdobje, ko sem razmišljala, da se bom odselila, ker nisem bila rada tukaj, saj nisem mogla dobiti službe in nisem ta tip osebe, ki ostane doma Torej, moja motivacija je padla začasno, potem sem si rekla, nekega dne se bom naučila tega jezika, ker pri vsem gre le za jezik. [...] Največji boj, ki sem ga imela tukaj, je bil, da sem bila res, res depresivna in nesrečna v splošnem: zaradi jezika, ne prav zaradi jezika, a z njim povezano, zaradi finančnega, socialnega statusa, ker nisem mogla dobiti službe in ne morem govoriti jezika. [...] To so bili časi, ko sem že želela iti nazaj v Azijo in si dobiti službo in morda potem iti v drugo evropsko državo.

Obenem kot težavo poudarja slab dostop do informacij:

... kako prideš do informacij? Informacij ne objavijo ali promovirajo ... kako dejansko poveš ljudem, da se jezika lahko naučiš na Andragoškem zavodu, ali stvari kot to ... Nisem vedela vseh teh stvari, dokler mi prijateljica, tudi Filipinka, ki je isto poročena s Slovencem in je šla skozi iste stvari, ona mi je povedala, kaj naj pričakujem, ko pridem sem, kaj lahko pričakujem, to je tako, tisto je

9 Sogovornica je medtem menjala službo, delala je v strežbi, kjer se je praktično izpopolnila v jeziku, a so ji pogodbo prekinili, ko je zanosila. Za prekinitev pogodbe je izvedela, ko je želela urediti nadomestilo za poročniški dopust in druga zavarovanja na Zavodu za zdravstveno zavarovanje Maribor. Izvedela je, da ji v dveh letih niso plačevali prispevkov. Zadeve je prijavila Inšpektoratu. Pomoč je dobila pri Delavski svetovalnici, Pravnem in informacijskem centru Maribor in brezplačnem odvetniku preko delovnega sodišča, kjer je letos poleti dobila tožbo. Novembra 2022 je dva meseca prezgodaj rodila hčerko.

10 Ljubezenska priseljenka se na jezikovni tečaj v Maribor vozi iz Murske Sobote.

tako. Torej je bila ona glavni vir za te informacije, nisem jih dobila zares npr. na občini [...] Aja, kdaj sem začela hoditi k jeziku: morala sem čakati eno leto na tečaj, ker imajo kvote 10 ljudi. Torej je bilo več kot leto, ko sem začela z učenjem jezika.

Dostop do informacij je ključen že pred izselitvijo, med selitvijo in v obdobju priselitve, saj so informacije o temeljnih življenjskih zadevah prvi pogoj za integracijo priseljencev in izboljšanje delovanja javnih institucij (Cukut Krilić in Bofulin 2019: 60–62). O težavah kljub podpornim programom in širši socialni mreži poročajo tudi begunci. Iranska begunka trdi:

To vse – da pač spoznaš sistem, kako gre, kako gre šolanje, kako najti službo, kako je najeti stanovanje, vse. To je bilo najtežje, ko nisem znala. Pa še vedno česa ne vem. Še vedno moram iskati informacije ali pa vprašati [...] Za to, mislim, rabiš deset let.¹¹

Etnografska črtica št. 3: Zaposlitev

V intervjujih je ob jezikovni kot ključna poudarjena ekonomska integracija in z njo povezana zaposlitev. Ekonomska integracija prinaša finančno preskrbljenost in priseljencem omogoča vključitev v vsa druga življenjska področja (Vrečer 2009: 55). Zaposlitev nudi ekonomsko neodvisnost, načrtovanje prihodnosti, stike z večinsko kulturo in razvoj jezikovnih spretnosti (Ager in Strang 2008), prihodki so povezani z ohranjanjem duševne stabilnosti (Vrečer 2009; Hynie 2018).

Priseljenka iz Severne Makedonije, ki kot razlog za selitev v Slovenijo leta 2020 navaja »*ekonomsko in politično situacijo v Makedoniji*« ter jezikovno bližino Slovenije in dostop do informacij preko Makedoncev, v ospredje postavi težave pri zaposlitvi. V Makedoniji je pustila redno službo, z možem kupila stanovanje na daljavo. Ker je mož že delal v Mariboru, sta mesto poznala. Prvi meseci so bili zanjo težki tudi zato, ker so od oktobra veljali koronski ukrepi, povezani s socialno izolacijo, z osamljenostjo, depresijo. Stisko ji povzroča neurejenost rednega zdravstvenega zavarovanja,¹² a kot ključno poudarja zaposlitev:

[...] Nimam službe. Prijavila sem se na Zavod za zaposlovanje, le enkrat so me poklicali, za v dom starostnikov, za ljudi, ki so nepokretni, da jih masiram in jim menjavam plenice. [...] Rekla sem jim: »Jaz nisem medicinska sestra. Jaz ne znam masirati.« Staremu človeku

lahko z enim napačnim masiranjem polomiš kost. Jaz si ne upam tega delati [...] To lahko dela medicinsko usposobljeno osebo.

V vmesnem času je dobila začasno trimesečno zaposlitev (delo od doma na projektu o telekomunikacijah v nekdanjih jugoslovanskih državah za območje Severne Makedonije). Pomembnost pridobitve zaposlitve opisuje tako:

Največja težava ... je zaposlitev. Od prvega dne do danes. Ti bom povedala nekaj primerov. Torej, če bi bila jaz zaposlena prvi mesec, od kar sem prišla (ni vedno denar prvi), bi zamenjala okolje. Ko zamenjaš okolje in ti dajo delovne naloge, nimaš toliko časa razmišljati ... tako se izogneš depresivnemu trenutku. Imela bi stik z ljudmi in bi se bolje naučila slovenskega jezika, saj bi komunicirala. Oblikovala bi nek krog, enega, dveh ne prijateljev, znancev. In imela bi denar. Za to delo bi dobivala denar. Ko delaš, se počutiš, da nekaj prispevaš v splošno dobro. Ko zaslužiš denar, se počutiš, da nekaj doprinašaš v družino.

Filozofinja Veronika Bajt in sociologinja Mojca Frelih (2022) trdita, da obstoječe analize transnacionalne migracije pogosto poudarjajo naraščajoče povpraševanje po ženski delovni sili, saj so priseljenke z »globalnega juga« usmerjene v gospodinjske storitve in nego v državah »globalnega severa«. Povpraševanje po delovni sili z nizkimi veščinami pa pomeni zaposlovanje na slabo plačanih delih, ki jih »domače« prebivalstvo običajno ne sprejema (Cukut Krilić in Knežević Hočevanec 2022: 70–71). Tudi Slovenija zapolnjuje svoj zaposlitveni deficit z delovnimi priseljenci (za priseljenke so značilne prenizka kvalifikacija, socialna izključenost in diskriminacija), pridobivanje jezikovnih veščin je glavni ukrep za integracijo, ki omogoča socialno in tržno vključenost, olajšuje interakcijo in širi socialni krog (Bajt in Frelih 2022).

Psihologinja Brigita Vončina in socialna ter svetovalna delavka za zaposlovanje oseb z mednarodno zaščito na Zavodu za zaposlovanje Maribor Nina Marin (2019: 106–107) podobno ugotavljata za skupino beguncev za leto 2018: med njimi je višja stopnja nezaposljivosti kot med Slovenci. Ključni razlogi za to so: preslabo znanje slovenskega jezika; kulturne razlike (tudi drugačni načini razumevanja, izvajanja dela); nižja izobrazba; pomanjkanje delovnih izkušenj ali odsotnost dokazov o njih in o doseženi izobrazbi. Pogosto prihaja do diskriminacije na trgu dela in nezadostnih možnosti za usposabljanje, čeprav so bili v zadnjih letih sprejeti dodatni ukrepi, npr. usposabljanje na delovnem mestu za skupino beguncev. Pri beguncih gre večkrat za negotove zaposlitve, večina zaposlenih beguncev naj bi delala na nižjih, manj kvalificiranih delovnih mestih (čistilci, manualni delavci ipd.) (Vončina in Marin 2019).

Čeprav je leta 2017 Zavod za zaposlovanje zaposlil dve svetovalki za skrb za prejemnike mednarodne zaščite in aktivno pomagal pri njihovem iskanju zaposlitve in čeprav NVO prostovoljci prevzemajo programe osnovne

11 Intervjuvanka je kot najstarejša hči, ki je najhitreje usvojila jezik in družbeni sistem, družini pomagala iskati stanovanje, zaposlitev, hodila s starši k zdravniku, na roditeljske sestanke za sestrini itd., kar je pripeljalo do preobremenjenosti in duševnih stisk. Otroci pogosto postanejo posredniki in prispevajo k integraciji svojih staršev (več o integraciji otrok Sedmak, Hernández-Hernández, Sancho-Gil in Gornik 2021).

12 V intervjuju nisem pridobila informacij o tem, zakaj sogovornica nima zdravstvenega zavarovanja.

zaposlitvene integracije in orientacije (Bez nec in Gom bač 2023: 258), ki so ključni za širjenje socialnih veščin in mrež priseljencev, projekti in programi »niso izvajani sistematično niti nacionalno« (Ladić, Bajt in Jalušič 2020: 26). Takšni programi in projekti umanjajo pri skupini lju bezenskih in delovnih priseljencev.

Etnografska evidenca o »drugačenju« priseljencev in kulturnem rasizmu

Sogovorniki v intervjujih trdijo, da jih Slovenci pogosto dis kriminirajo na temelju spontanega etnocentrizma – sogo vornica pove, da se Slovenija v odnosu do določenih nee vropskih držav dojema kot »bolj razvita« (kar se v praksi ne izkaže za točno) – po drugi strani pa so deležni diskri minacije zaradi svojega videza in neznanja slovenščine: »Pač, ljudje vejo zaradi barve kože, barve las, in sploh ko govorim, pač se sliši, da nisem Slovenka. In včasih res lahko rečem, da nisem sprejeta ...«

Ljubezenska priseljenka s Filipinov opisuje izkušnjo dis kriminacije med prvim valom koronavirusa:

... diskriminacija, to sem enkrat čutila ... Enkrat sem šla na avtobus ... ta čas, če se spomniš, ko so odprli le za dnja vrata za vstop na avtobus. Ampak to je bilo prav na tisti dan, ko je bilo uvedeno to pravilo, a ljudje so še vedno vstopali pri sprednjem vhodu. Voznik je le mene prosil, naj vstopim skozi zadnja vrata ... Mislila sem, da je že uvedeno pravilo, ker sem videla na poročilih, da bo od zdaj naprej tako ... In potem so na naslednji postaji Slovenci vstopali pri sprednjih vratih ... Torej, počutila sem se tako, mene je poslal najbrž tja, ker sem Azijka.

Priseljenka iz Severne Makedonije ob težavah z zaposlitvijo kot največji izziv integracije navede diskriminacijo sina, ki je po nasilju na šoli »končal na urgenci s slikanjem glave in pljuč, ker so ga pretepli z debelimi lesenimi palicami«, obiskuje tudi psihologa:

Težave so bile tudi s sinom, ki so ga slovenski otroci, mogoče je bila šola takšna, ampak niso ga sprejeli do zadnjega dneva. Trdim, da je bil od prvega do zadnjega dne v tej šoli podvržen velikemu »bullyingu«, vrstniške mu nasilju. [...] Če rečem, da ni bilo niti najmanjšega zanimanja za to, kaj se dogaja, s strani vodstva, če rečem, da jim je bilo vseeno, ne lažem, še celo fina sem ... Nismo mogli vzpostaviti stika. Otrok z otrokom, starš s staršem, da komuniciraš kot človek. [...] Pozneje, ko je prišel april, maj, ko smo malo zaživel tukaj, smo razbra li, da je to šola, kamor hodijo otroci bogatih, znanih, ne vem, ta tip ljudi ... otroci nekega višjega sloja, čeprav nočem tega reči, a to so nevzgojeni otroci, brez težav, otroci, ki sem ji lahko kupi vse, le kulture in zanimanja jim ne moreš kupiti. Prepisali smo ga na drugo šolo, dru gi dan je v šoli in vse je kot pesem. Ne vem, kako bo tukaj, ampak prvi dan na prvi šoli je bil: »Ti si priselje nec. Ti si Makedonec. Ti boš sedel tukaj in z nikomer ne boš govoril, če boš želel govoriti, moraš priti do mene in

me vprašati, če lahko.« V tej drugi šoli pa so ga sprejeli z napisom: »Dobrodošel.« [...] Ko govorim o tem, zač nem jokati ... ne morem nehati jokati. [...] V večjem delu mojih izkušenj imajo Slovenci predsodke proti Srbom in Makedoncem, sploh proti Makedoncem. Obravnavajo jih kot dosti nižje. [...] In ko prideš v tako sredino, kjer ... ne vidijo mene kot človeka, ampak vidijo nekoga, ki je prišel iz Makedonije, potem ne more priti do integracije.

Sociologa Richard Alba in Nancy Foner (2008: 384) trdita, da je pri stigmatizaciji priseljencev za Evropo značilen kulturni, za ZDA pa biološki rasizem. Antropologinja Verena Stolcke (1999: 25–26) v primeru Evrope to imenuje retorika izključitve, ki temelji na ekskluzivni kulturni identiteti, tradiciji in dediščini: priseljenci z »revnega juga« in vedno bolj tudi »vzhoda« so videni kot nevarni tujci, ki jim manjkajo »naše« moralne in kulturne vrednote, uničili bodo »homo genost« nacije, so grožnja kulturni integriteti naroda, zato primerni »grešni kozli« za vse naše družbeno-ekonomske težave. To novo konstrukcijo izključevanja poimenuje »kulturni fundamentalizem« (Stolcke 1999: 27). Socialni antro polog Bojan Baskar (2022: 19–20) pravi, da je kulturni rasi zem ahierarhičen, a obenem izključujoč, saj so razlike, meje med kulturami prikazane kot »globoke in neprehodne«, priseljenci se ne morejo »asimilirati« in postanejo »družbe ni problem«, zato bi bilo »bolje, da ostanejo doma«. Avtor naglasi, da ni izumrl niti biološki rasizem, opazen v teoriji rebiologiziranega rasizma, povezani z razmahom genetike, posebej genomike. Vedno bolj lahko dvomimo o izginotju kolonializma (Baskar 2022).¹³

Filozof Boris Vezjak (2019) trdi, da v Sloveniji za kon strukcijo begunca kot »nevarnega« Drugega niso potrebni navzoči begunci (smo tranzitna država z majhnim številom prosilcev za azil in tistih, ki tu ostanejo), »nevarni« Drugi pri nas funkcionira na imaginarni ravni: gre za »strah pred begunci brez navzočega begunca« (Vezjak 2019: 12), kar avtor vzporeja z antisemitizmom. Razumevanje beguncev je povezano s politično usmeritvijo govorcev: desnica za hteva zaščito našega načina življenja (Žižek 2017: 19) in zanika obstoj begunca – zanj so vsi priseljenci ekonomski migranti, ki »hlepajo po našem bogastvu« in za seboj »puščajo razdejanje«, »posiljujejo Evropejke« itd. (Troha 2016); levica pa izraža ogorčenje nad tem, da Evropa do pušča utopitve tisočih v Sredozemlju, zavzema se za soli darnost, odprte meje, begunce obravnava kot objekte hu manitarne pomoči (Žižek 2017: 10) in ločuje migranta od »pravega« begunca, ki je še vreden sočutja (Troha 2016). Kljub dominantnim diskurzom, ki konstruirajo priseljen ce kot Druge, je treba omeniti načine sprejetosti v lokalno okolje, ki se z bogato zgodovino antirasističnih, aktivistič nih in nevladnih gibanj z delom s priseljenci in zanje, kot so spremljanja, zagovorništvo, razvoj socialnih prostorov,

13 Na logiko kulturnega rasizma je kot prvi opozoril socialni antro polog Adam Kuper na južnoafriškem primeru apartheida (Kuper 1999).

raziskovanje, medijski in kulturni posegi, prostovoljstvo in politične kampanje (Beznec in Gombač 2023: 251), kažejo kot alternativa, točka opore. Take so v mariborskem primeru socialne inovativne prakse NVO: organizacija dneva beguncev, medkulturnih živih knjižnic, Festivala migrantskega filma, tečajev sirijske, eritrejske ipd. kuhinje za lokalno prebivalstvo ipd. (Beznec in Gombač 2023: 260) ali iskanje nadetničnih skupnih točk povezovanja, npr. glasbene prakse bosanskih beguncev, ki so popularizirali sevda linke in ustvarili nov, skupni dom za glasbenike in begunce (Bartulović in Kozorog 2019). Ljubezenski priseljenec iz Argentine pravi, da mu je lažje kot drugim, ker s Slovenci najde točko identifikacije v nogometu.

Namesto zaključka: Smernice za uspešnejšo integracijo

Vsi sogovorniki imajo pozitiven odnos do integracije, ki zanje ne pomeni asimilacije. Opisujejo jo kot vključevanje, dodajanje novih navad, vedenja, vrednot k tistim pred migracijo, kot usvajanje jezikovnih, sistemskih, kulturnih zmožnosti za samostojno, funkcionalno preživetje v novem okolju. Zavedajo se pomena »prilagajanja«, učenja jezika, sistema, vrednot slovenske družbe, a to zanje ne pomeni postati Slovenec, kar pogosto občutijo kot pričakovanje ali asimilacijski pritisk, ki ga zaradi preprek niti ne morejo doseči:

Govoriš jezik, zame se ti ni treba obnašati kot Slovenec ali delati vse kot Slovenec, biti kot Slovenec, ker to se ne bo zgodilo, še vedno s seboj nosiš svojo identiteto, a vsaj zame to pomeni prilagoditi se in sprejeti tudi, da so v tej državi takšni, to je njihova kultura [...] Če to pokažeš, da sprejmeš njihovo kulturo, delaš stvari, ki jih delajo – govoriš njihov jezik, ješ njihovo hrano. [...] Tudi imeti normalno življenje, imeti službo, to je zelo pomembno.

Begunec iz Irana poudari:

Lahko se nadgrajujem, če mi ljudje dovolijo, če me sprejmejo, da to naredim. To pomeni, da se avtomatično združujem z vašo kulturo, družbo. V bistvu nisem naredil ničesar, da bi to zaustavljali ... Je proces, ki še poteka.

Želeli bi si več stika z lokalnim prebivalstvom in več možnosti povezovanja, kjer bi lahko sami dajali skupnosti. Med predlogi, kaj bi pri programih integracije morala spremeniti država, isti begunec navaja:

Morali bi nas pustiti, da se družimo, zlijemo z ljudmi ... Npr., kak dogodek, kamor bi lahko povabili vse nas in nas predstavili ljudem. Ne posameznika kot takega. Da se lahko vidimo, da si izmenjamo usluge. Morda pa kdo potrebuje pomoč v knjižnici, kdo v trgovini, kdo kje drugje in lahko se najdemo tako. [...] Da smo skupaj. Skupaj jemo, pijemo, plešemo. [...] Pomembno je, da ljudje vidijo, da vsi priseljenci, vsi begunci niso nevarni ...

Navedene izjave navajajo na sklep, da je v Sloveniji integracija dojeta kot formalni proces, priseljenci pa so dejan-

sko segregirani, ločeni od lokalne skupnosti, ali pa se od njih pričakuje asimilacija. Vsi se srečujejo s tovrstnimi izzivi. Dejavniki integracije so zanje medsebojno prepleteni in povezani: ne dosegajo dovolj dobre jezikovne integracije, kar povezujejo s težavami pri zaposlovanju, saj zaposlitve težko dobijo, če jih, gre za nižja in slabo plačana dela. Jezik vidijo kot pogoj za zaposlitev, hkrati pa zaposlitev kot mesto, kjer bi z dostopom do socialnih stikov z lokalnim prebivalstvom lahko bolje usvajali jezik. Socialne mreže razumejo kot možnost dostopa do zaposlitev in informacij, hkrati pa zaposlitvene ali izobraževalne okoliščine omogočajo dostop do socialnih mrež. Ob pomanjkanju dostopa do socialnih mrež in informacij imajo težave s psihično integracijo (poročajo o depresiji kot posledici družbene izključenosti, občutku nekoristnosti, celo misli na samomor) ter izkušajo diskriminacijo. Če je najboljši kazalnik učinkovitosti integracije psihološka integracija (Vrečer 2009: 55), povedano kaže, da imajo sogovorniki resne težave v procesu integracije. Vseeno poudarjajo – sploh skupina beguncev – lokalne programe in projekte, ki jih večinoma organizira NVO z nacionalnimi ali EU sredstvi, a so ti omejeni s trajanjem projektov in z zadovoljevanjem ciljev financirerjev (Cukut Krilić in Bofulin 2019).

Težave, ki so jih poudarili sogovorniki, se skladajo s težavami, ki jih v zvezi z integracijo v ospredje postavlja tudi literatura. Delitev priseljencev po različnih statusih spregleda potrebe, ki so enake: učenje jezika, pridobivanje različnih kvalifikacij, informacij o zdravstvenem sistemu, ponudnikih namestitve ipd. (Cukut Krilić in Bofulin 2019), migracijske politike se pogosto prelajajo na civilno sfero, NVO, zasebne ekonomske akterje, javne institucije, manjkajo pa sistemske uradne rešitve na nacionalni ravni, ki se ukvarja bolj z varnostnimi vprašanji kot vsebinsko integracijo (Cukut Krilić in Bofulin 2019; Ladić, Bajt in Jalušič 2020; Bajt in Frelj 2022; Beznec in Gombač 2023). Slovenija bi potrebovala dolgoročno strategijo, ki bi na imigrante gledala kot na družbeni, ekonomski in kulturni kapital, potencial, ne pa kot na breme (Vrečer 2009: 59) ali konstruiranje »nezaželenega« Drugega, kar je povezano tudi s tem, kako priseljence dojema javnost (Lipovec Čebren in Zorn 2023). Do integracije običajno ne pride, če javnost nanjo ni pripravljena, saj politiki želijo biti predvsem izvoljeni in se za integracijske ukrepe ne odločijo, če to škodi njihovi izvolitvi (Vrečer 2009: 59).

Na koncu naj dodava še nekaj aplikativnih smernic za lažje spopadanje posameznikov z izkušnjo migracije. Premisliti bi bilo treba, kako organizirati kakovostne jezikovne tečaje za vse priseljence in tega bremena ne prelajati nanje. S tečaji učenja jezika bi morali priseljenci začeti takoj, prilagoditi bi bilo treba urnike¹⁴ in organizirati

¹⁴ Fleksibilnost urnikov bi bila potrebna predvsem za delovne priseljence, ki jim pogosto manjka časa, da bi se lahko tečajev sploh udeležili.

učenje jezika glede na materni jezik ter predhodno izobrazbo priseljencev. Iz izkušenj Mojce Marič vemo, da se pri slovansko govorečih priseljenicah kažejo predvsem zmožnost razumevanja, poslušanja, branja, prihaja pa do težav pri govorjenju in pravilni uporabi slovnice, pravopisa in pravorečja – oboje zaradi sorodnosti jezikov. Jezikovno učenje priseljencev, katerih materni jeziki niso slovanski, zahteva drug način učenja. Gre namreč za učenje popolnoma novega, njihovemu nesorodnega jezika, kjer je težava razumevanje, pogosto pa so zaradi jezikovne oddaljenosti ti priseljenici boljši v rabi slovničnih pravil, saj ne pride do napak zaradi sorodnosti jezikov. Hkrati pa je učenje jezika vedno tudi učenje kulture – v antropologiji že od Sapirja (1995: 43) in Malinowskega (1923: 296–297) velja, da je jezik način razumevanja in strukturiranja sveta (Ingold 2005: 331). Zato je ključno, da se profesor tečaja slovenščine zaveda, da priseljencev ne uči le jezika, ampak tudi življenja v Sloveniji, in je obenem vključujoč do različnosti, saj se lahko tudi sam nauči veliko novega. Na zaposlitvenem področju so potrebni možnost usposabljanja na delovnem mestu, programi za dodatno zaposlitveno usmeritev, ki že obstajajo za begunce, tudi za druge priseljenice. Obenem je treba premisliti širše razmere vključevanja na trg dela: pogosto so priseljenecem dostopne le nižje zaposlitve, ki so vpete v globalni sistem trga delovne sile; ta je pogosto izkoriščevalen zlasti do oseb z nižjimi kvalifikacijami.

Za izboljšanje pomanjkljivega dostopa do informacij bi bilo smiselno učinkoviteje uporabiti informacijsko-komunikacijsko tehnologijo (IKT). Raziskave (Codagnone in Kluzer 2011) kažejo, da je uporaba IKT med priseljenici enaka, če ne celo večja kot med prebivalci države sprejema. IKT bi lahko rabila za pridobivanje jasnih, transparentnih, razumljivih informacij, kot pomoč pri učenju jezika, poglobljanju medkulturnega dialoga in seznanjanju s civilno participacijo v družbi (Codagnone in Kluzer 2011). Številne ključne informacije so pogosto le v slovenščini, državni uradniki nimajo veščin medkulturnega komuniciranja, brez znanja tujih jezikov in/ali angleškega jezika pogosto prihaja do »informacijske blokade« (Cukut Krilič in Bofulin 2019: 64–65). O tem poročajo tudi moji sodelavci o Upravni enoti Maribor. Treba bi bilo pripraviti vsaj kak letak z osnovnimi informacijami v angleškem ali pogostih jezikih priseljencev. V ospredje je treba postaviti ključno vlogo neformalnih etničnih mrež: lep primer so Filipinci v Sloveniji, ki med seboj delijo koristne informacije o službi, jeziku ipd.

Politologinja Barbara Bezec in sociolog Jure Gombač (2023) predstavljata inovativne socialne prakse, ki dopolnjujejo izide uradnega sistema in so za begunce »alternativne« vključujoče strukture. Takšne prakse bi bilo treba omogočiti tudi drugim priseljenecem in jih kot primere dobre prakse implementirati v državne ter evropske politike kot dolgoročno strategijo.

Navsezadnje se pridružujeva trditvi filozofa Slavoj Žižka (2017: 10), ki vidi rešitev tega, kaj »storiti z več kot sto tisoč ljudmi, ki v obupanem begu pred vojno in lakoto čakajo na afriškem severu ali na obalah Sirije ter skušajo prečkati Sredozemsko morje, da bi našli zatočišče v Evropi«, sploh v luči že občutnih podnebnih sprememb, v korenitih svetovnih družbenih spremembah, v takšni rekonstrukciji globalne družbe, ki ljudi ne bi več silila v množične migracije in bi obenem omogočala dostojno preživetje vsem.

Literatura in viri

ABRAHAM, Martin in Nataša Nišić: A Simple Mobility Game for Couples' Migration Decisions and Some Quasi-Experimental Evidence. *Rationality and Society* 24/2, 2012, 168–197.

AGER, Alastair in Alison Strang: Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies* 21/2, 2018, 166–191.

AMERICAN ANTHROPOLOGICAL ASSOCIATION: Code of Ethics of the American Anthropological Association, 2009; <http://s3.amazonaws.com/rdcms-aaa/files/production/public/FileDownloads/pdfs/issues/policy-advocacy/upload/AAA-Ethics-Code-2009.pdf>, 16. 1. 2024.

ASSOCIATION OF SOCIAL ANTHROPOLOGISTS: Ethical Guidelines for Good Research Practice, 2020; <https://www.thea-sa.org/ethics/guidelines.shtml>, 16. 1. 2024.

AUSTRALIAN ANTHROPOLOGICAL SOCIETY: AAS Code of Ethics, 2012; https://www.aas.asn.au/content.aspx?page_id=22andclub_id=143481andmodule_id=395252, 16. 1. 2024.

AUSTRALIAN INSTITUTE OF ABORIGINAL AND TORRES STRAITS ISLANDER STUDIES: AIATSIS Code of Ethics for Aboriginal and Torres Straits Islander Research, 2020; <https://aiatsis.gov.au/sites/default/files/2020-10/aiatsis-code-ethics.pdf>, 16. 1. 2024.

BAJT, Veronika in Mojca Frelj: Empoderamiento a través de la migración: Narrativas de la integración exitosa de mujeres inmigrantes en Eslovenia. *Cuestiones Pedagógicas. Revista De Ciencias De La Educación*, 1/31, 2022, 57–76.

BANKSTON, Carl L.: *Immigrant Networks and Social Capital*. Cambridge: Polity Press, 2014.

BARTULOVIĆ, Alenka in Miha Kozorog: Making Music as Home-Making: Bosnian Refugee Music and Collaboration in Post-Yugoslav Slovenia. *Music, Migration and Minorities* 55/2, 2019, 155–170.

BASKAR, Bojan: Rasizem danes. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 62/2, 2022, 19–33.

BEVC, Sarah, Marja Guček, Mojca Marič, Nina Marin, Doris Špurej in Tanja Veber: *Vključevanje oseb z begunsko izkušnjo v mladinsko delo: Priročnik za mladinske delavce*. Maribor: Mladinski kulturni center, 2018.

BEZNEC, Barbara in Jure Gombač: New Migration Policies and Innovative Practices: Slovenia Between Bordering and Inclusion. *Innovation: The European Journal of Social Science Research* 36/2, 2023, 250–265.

BRETTELL, Caroline B. in Carolyn F. Sargent: Introduction: Migration, Identity, and Citizenship: Anthropological Perspectives. *American Behavioral Scientist* 50/1, 2006, 3–8.

BRETTELL, Caroline B.: Anthropology, Migration, and Comparative Consciousness. *New Literary History* 40/3, 2009, 649–671.

CASTLES, Stephen in Mark. J. Miller: *The Age of Migration: International Movements in the Modern World*. London: Macmillan Press LTD, 2003.

CHEUNG, Sin Yi in Jenny Phillimore: *Social Networks, Social Capital and Refugee Integration*, poročilo o integraciji, 2013; <https://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/files/Phil-limore%20Refugee%20Integration%20Report.pdf>, 24. 7. 2023.

CODAGNONE, Cristiano in Stefano Kluzer: *ICT for the Social and Economic Integration of Migrants into Europe*. Seville: Institute for Prospective Technological Studies, 2011.

COUNCIL OF EUROPE: Oblike jezikovne integracije, b. n. l.; <https://www.coe.int/sl/web/lang-migrants/forms-of-linguistic-integration>, 18. 6. 2023.

CRAWLEY, Heaven in Dimitris Skleparis: Refugees, Migrants, Neither, Both: Categorical Fetishism and the Politics of Bounding in Europe's 'Migration Crisis'. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44/1, 2018, 48–64.

CUKUT KRILIĆ, Sanja in Martina Bofulin: Migranti in dostop do informacij: Vloga novih tehnologij v procesu integracije v Podonavju in širše. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 59/2, 2019, 60–70.

CUKUT KRILIĆ, Sanja in Duška Knežević Hočevar: Strukturne ranljivosti delavcev migrantov v kmetijstvu. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 62/2, 2022, 70–80.

D'AOUST, Anne-Marie: In the Name of Love: Marriage Migration, Governmentality, and Technologies of Love. *International Political Sociology* 7/3, 2013, 258–274.

DOUPONA HORVAT, Marjeta, Jef Verschueren in Igor Ž. Žagar: *Pragmatika legitimizacije*. Ljubljana: Open Society Institute, 1998.

ERIKSEN, Thomas Hylland: Complexity in Social and Cultural Integration: Some Analytical Dimensions. *Ethnic and Racial Studies* 30/6, 2007, 1055–1069.

ERIKSEN, Thomas Hylland: *Majhni kraji, velike teme*. Maribor: Aristej, 2009.

ERIKSEN, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*. New York: Pluto Press, 2010.

ERLINGHAGEN, Marcel: Love in Motion: Migration Patterns of Internationally Mobile Couples. *Population, Space and Place* 27/2, 2020, 1–16.

FAVELL, Adrian: Immigration, Integration and Citizenship: Elements of a New Political Demography. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 48/1, 2022, 3–32.

FEDYUK, Olena in Violetta Zentai: The Interview in Migration Studies: A Step Towards a Dialogue and Knowledge Co-production? V: Ricard Zapata-Barrero in Evren Yalaz (ur.), *Qualitative Research in European Migration Studies*. Springer Open, 2018, 171–188.

FONER, Nancy in Richard Alba: Immigrant Religion in the U. S. and Western Europe: Bridge or Barrier to Inclusion? *International Migration Review* 42/2, 2008, 360–392.

GODINA GOLIJAJ, Maja: Nemški priseljenci v Mariboru: Materialne sledi bivanja in ustvarjanja. *Etnolog* 26/77, 2016, 65–80.

GODINA VUK, Vesna: *Zablode postsocializma*. Ljubljana: Be-letrina, 2014.

HART, Christopher: *Critical Discourse Analysis and Cognitive Science*. Basingstoke: Palgrave, 2010.

HORVAT, Uroš: Razvoj prebivalstva v mestu Maribor v obdobju med letoma 1981 in 2002. *Revija za geografijo* 1/1, 2006, 41–62.

HOSSEINI, Mostafa in Elisabeth Punzi: Afghan Unaccompanied Refugee Minors' Understandings of Integration: An Interpretative Phenomenological Analysis. *Smith College Studies in Social Work* 91/3, 2021, 165–186.

HYNIE, Michaela: The Social Determinants of Refugee Mental Health in the Post-Migration Context: A Critical Review. *Can J Psychiatry* 63/5: 297–303.

IBRAHIM, Maggie: The Securitization of Migration. *International Migration* 43/5, 2005, 163–187.

INGOLD, Tim: What is Culture? V: Tim Ingold (ur.), *Companion Encyclopedia of Anthropology*. New York: Routledge, 2005, 329–349.

JAZBINŠEK, Simona in Tina Palaić: Zdravje – človekova pravica? Prosilke in prosilci za mednarodno zaščito. *Časopis za kritiko znanosti* 37/238, 2009, 154–162.

KLARENBECK, Lea M.: Reconceptualising 'Integration as a Two-Way Process.' *Migration Studies* 9/3, 2021, 902–921.

KOMAC, Miran, Mojca Medvešek in Petra Roter: *Pa mi vi povejte, kaj sem!!!? Študija o etnični raznolikosti v Mestni občini Ljubljana*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2007.

KOMAC, Miran (ur.): *Priseljenci: Študija o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2007.

KOROŠEC, Valerija: Socialni in kulturni kapital kot dejavnika razlik v uspešnosti na trgu dela med staroselci, priseljenci in potomci priseljencev. Zbirka delovni zvezek UMAR 17(12), 2008; http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2008/dz12-08.pdf, 10. 3. 2020.

KOSER, Khalid: *Mednarodne migracije: Zelo kratek uvod*. Ljubljana: Krtina, 2017.

KUPER, Adam: South African Anthropology: An Inside Job. *Paideuma: Mitteilungen zur Kulturkunde* 45, 1999, 83–101.

KWASI KUTOR, Senanu, Godwin Arku in Elmond Bandaoko: Instead of 'Writing Against' and Discarding 'Immigrants' Integration, Why not Reconceptualize Integration as a Wicked Concept. *Comparative Migration Studies* 11/9, 2023, 1–16.

LADIĆ, Maja, Veronika Bajt in Vlasta Jalušič: *Nacionalni mehanizmi za evalvacijo integracije: Slovenija: Poročilo za leto 2018*. Ljubljana: Mirovni inštitut, 2020.

LAMPLAND, Martha: The Advantages of Being Collectivized: Cooperative Farm Managers in the Postsocialist Economy. V: Chris M. Hann (ur.), *Postsocialism: Ideas, Ideologies and Practices in Eurasia*. London: Routledge, 2007, 44–70.

- LIPOVEC ČEBRON, Uršula: Jezikovne in kulturne ovire v zdravstvenih ustanovah. V: Ivanka Huber, Uršula Lipovec Čebrown in Sara Pistotnik (ur.), *Neenakosti in ranljivosti v zdravju v Sloveniji: Kvalitativna raziskava v 25 okoljih*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2020, 120–141.
- LIPOVEC ČEBRON, Uršula: Language as a Trigger for Racism: Language Barriers at Healthcare Institutions in Slovenia. *Social Sciences* 10/4, 2021, 1–17.
- LIPOVEC ČEBRON, Uršula in Jelka Zorn: Kaj otežuje spoštovanje pravic migrantk_ov in begunk_cev? V: Samo Bardutzky (ur.), *Uvod v pravo migracij in mednarodne zaščite*. Ljubljana: Pravna fakulteta, Založba Pravne fakultete, 2023, 27–40.
- MAI, Nicola in Russell King: Love, Sexuality and Migration: Mapping the Issue(s). *Mobilities* 4/3, 2009, 295–307.
- MALINOWSKI, Bronislaw: The Problem of Meaning in Primitive Languages. V: Charles Kay Ogden in Ivor Armstrong Richards (ur.), *The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism*. New York: Harcourt, Brace & World Inc., 1923, 296–336.
- MARIČ, Mojca: Kdaj bo čas, da postanemo državljani sveta? V: *Port of Dreamers*. Maribor: SNG, 2021, 160–189.
- MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE: Z nujno novelo Zakona o tujcih prilagajamo pogoji znanja slovenščine, 15. 11. 2023; <https://www.gov.si/novice/2023-11-15-z-nujno-novelo-zakona-o-tujcih-prilagajamo-pogoj-znanja-slovenscine/>, 15. 3. 2024.
- MLADINA: Ko načelne in pogumne rešitve pokleknejo pod pritiski demagoških interpretacij in groženj pred referendum – Javno pismo – Odziv na izjavo Komisije za slovenski jezik v javnosti pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, 7. 3. 2024; https://www.mladina.si/231267/ko-nacelne-in-pogumne-resitve-pokleknejo-pod-pritiski-demagoskih-interpretacij-in-grozenj-z-referend/?fbclid=IwAR2uU73_OWpRf8XqqL9KrU7qKWwH-3C3Re3_k_FhL0eM29AcyTocDO1H9fE, 15. 3. 2024.
- MLADINSKI KULTURNI CENTER MARIBOR: Delat grem!, 2016; <https://mkc.si/delat-grem>; <https://mkc.si/kole-dar/2018/4/25/usposabljanje-za-vecanje-kompetenc-sporazumevanja-v-slovenskem-jeziku>, 15. 3. 2024.
- MLADINSKI KULTURNI CENTER MARIBOR: Središče medkulturnega dialoga, 2018; <https://mkc.si/sredisce-medkulturnega-dialoga>, 15. 3. 2024.
- MLEKUŽ, Jernej: *ABC migracij*. Ljubljana: Založba ZRC, 2011.
- PANANAKHONSAB, Wilasinee: Migration for Love? Love and Intimacy in Marriage Migration Process. *Emotion, Space and Society* 31, 2019, 86–92.
- PENNINX, Rinus in Blanca Garcés-Mascareñas: The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept. V: Blanca Garcés-Mascareñas in Rinus Penninx (ur.), *Integration Processes and Policies in Europe*. Springer: Cham, 2016: 11–29.
- PIRIH SVETINA, Nataša: *Slovenščina kot tuji jezik*. Domžale: Založba Izolit, 2005.
- POTOČNIK, Dragan: Primorski Slovenci v Mariboru 1918–1941. *Annales* 21/1, 2011, 55–70.
- REPIČ, Jaka: Migracijske zadrege Evropske unije. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 49/3–4, 2008, 45–51.
- REPUBLIKA SLOVENIJA, GOV.SI: Mednarodna zaščita, 2023; <https://www.gov.si/teme/mednarodna-zascita/>, 15. 3. 2024.
- RYTTEL, Mikkel: Writing Against Integration: Danish Imaginaries of Culture, Race and Belonging. *Ethnos: Journal of Anthropology* 84/4, 2018, 678–697.
- SAPIR, Edward: Language. V: Ben G. Blount (ur.), *Language, Culture, and Society: A Book of Readings*. Illinois: Waveland Press, 1995, 43–63.
- SCHINKEL, Willem: Against 'Immigration Integration': For an End to Neocolonial Knowledge Production. *Comparative Migration Studies* 6/31, 2018, 1–17.
- SEDMAK, Mateja, Fernando Hernández-Hernández, Juana M. Sancho-Gil in Barbara Gornik (ur.): *Migrant Children's Integration and Education in Europe: Approaches, Methodologies and Policies*. Barcelona: Octaedro, 2021.
- SIBANDA, Octavia: Social Ties and the Dynamics of Integration in the City of Johannesburg among Zimbabwe Migrants. *Journal of Sociology and Social Anthropology* 1/1–2, 2017, 47–57.
- SLOVENSKA FILANTROPIJA: Migracije, b. n. l.; <https://www.filantropija.org/migracije/>, 15. 3. 2024.
- SPENCER, Sarah in Katharine Charsley: Reframing 'Integration': Acknowledging and Addressing Five Core Critiques. *Comparative Migration Studies* 9/18, 2021, 1–22.
- STOLCKE, Verena: *New Rethorics of Exclusion in Europe*. Oxford: Unesco, Blackwell Publishers, 1999, 25–35.
- TROHA, Tadej: Kdo ali kaj je »migrant«? Znanstveni simpozij »Zakaj misliti 'begunsko krizo': Populizem, ksenofobija in sovražni govor«, 8. 3. 2016; <https://www.youtube.com/watch?v=K2tZcFQyFYE>, 5. 5. 2023.
- VERMEULEN, Hans in Rinus Penninx: *Immigrant Integration: The Dutch Case*. Amsterdam: Het Spinhuis, 2000.
- VERTOVEC, Steven: Super-Diversity and its Implications. *Ethnic and Racial Studies* 30/60, 2007, 1024–1054.
- VEZJAK, Boris: Antisemitizem in antiislamizem: O nekaterih jezikovnih podobnostih med njima v javnem diskurzu. V: Rok Mrvič (ur.), *Migracije v slovanskem prostoru v 20. in 21. stoletju; 7. mednarodno srečanje mladih humanistov*. Ljubljana: Študentska sekcija Zveze slavističnih društev Slovenije in Slavistično društvo Maribor, 2019, 7–27.
- VEZOVNIK, Andreja: Securitizing Migration in Slovenia. *Journal of Immigrant & Refugee Studies* 16/1–2, 2018, 39–56.
- VOGRINC, Jože: Ali sta 'politični begunec' in 'ekonomski migrant' res dve različni figuri, 25. 9. 2015; <https://livestream.com/zivo/predavanjapritlicje/videos/100221227>, 15. 5. 2019.
- VONČINA, Brigita in Nina Marin: What Issues do Refugees Face in Integrating into Labour Markets? Evidence from Slovenia. *Transfer* 25/1, 2019, 101–112.
- VREČER, Natalija: Integracija prisilnih priseljencev v Jugovzhodni Evropi: Ovire in priporočila. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 49/1–2, 2009, 54–60.

WESSENDORF, Susanne in Jenny Phillimore: New Migrants' Social Integration, Embedding and Emplacement in Superdiverse Contexts. *Sociology* 53/1, 2018, 123–138.

ZAVOD ZA ZAPOSLOVANJE: Znanje slovenskega jezika, b. n. l.; <https://www.ess.gov.si/iskalci-zaposlitve/zaposlitev-tujih-drzavljanov/znanje-slovenskega-jezika/>, 10. 7. 2023.

ŽIŽEK, Slavoj: *Against the Double Blackmail: Refugees, Terror and Other Troubles with the Neighbours*. London: Penguin Books LTD, 2017.

Being an Immigrant: How do Immigrants in Maribor Perceive Their Integration?

The reasons for migration are many, ranging from personal, socio-structural to forced, and all immigrants face the process of integration upon their arrival in the host country. Definitions of integration are varied, often unclear and blurred, but generally the concept is understood as a multidimensional social and cultural process of integrating immigrants into the host country, where they can also practise their own culture. However, this concept is embedded in specific national social imaginaries and power structures. From the perspective of immigrants in Maribor, integration is understood as “inclusion and adaptation”, retaining their respective native foundations and adding new cultural elements. In practice, they often experience discrimination and pressure to assimilate. Among the main integration problems they highlight is a problem of language (insufficient and centralised language courses, mixing of non-Slavic and Slavic speakers in the same groups without proper differentiation, dialectal language, and lack of language use in practice). Language barriers are also related to employment, which is either difficult to obtain or low-skilled and often precarious. Immigrants also understand employment as an environment where they can build social networks and develop their functional language skills, in addition to financial independence. Building social networks with the local population, where they currently lack such networks and opportunities to acquire them, is seen as crucial for functioning in society and accessing information, which they perceive as limited. The psychological state also testifies to the failure of integration; all immigrants included in the study report depression as a result of social exclusion and segregation. The concept of integration in the Slovenian context therefore needs to be rethought, without disregarding considerations of broader structural problems that contribute to the increase in forced migration, especially in the contemporary context.

